

Наталія ЧЕРНЕЦЬКА
(Україна, Луцьк)

ВОКАЛЬНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ВОЛИНИ: ВИКОНАВСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті представлені відомі колективи та виконавці у сфері інструментального, вокально-інструментального та хорового мистецтва Волинського регіону у другій половині ХХ століття. З'ясовано, що пріоритетом музичної культури регіону було вокально-хорове виконавство, яке стало підґрунтям для організації різноманітних бандурних ансамблів. Висвітлено виконавську діяльність провідних колективів бандуристів та солістів: охарактеризовано їх виконавську манеру, визначено пріоритети репертуарної політики, окреслено концертну та гастрольну діяльність колективів.

Ключові слова: музичне мистецтво, виконавство, ансамбль, творчість, репертуар, інструмент.

Лім. 8.

Nataliya CHERNETSKA
(Ukraine, Lutsk)

VOCAL-INSTRUMENTAL ART OF VOLYN: THE PERFORMING ASPECT

The article presents the known groups and performers in the field of instrumental, vocal-instrumental and choral art of Volyn region during the second half of the twentieth century. It determines that the priority in the development of the regional musical culture was a vocal-choral performance that became the foundation of the establishment of a variety of bandore ensembles. The research elucidates performing arts of the leading ensembles of bandore players and soloists, characterizes their performance style, identifies their repertoire priorities and outlines their concert and touring activities.

Key words: musical art, performance, ensemble, creativity, repertoire, an instrument.

Ref. 8.

У нашому сьогоденні особливої актуальності набуває регіональний підхід у дослідженні національного мистецтва, що стає важливою умовою створення різнобічної характеристики художніх явищ краю. Музичне мистецтво Волинського краю поєднує інструментальне, вокаль-

но-інструментальне та хорове виконавство, а також композиторську творчість.

Впродовж другої половини ХХ ст. на Волині відбувалась організація мистецьких навчальних закладів та становлення триступеневої музичної освіти (школа, училище, ВНЗ). У цей час Луцьке музичне училище (тепер Волинське державне училище культури і мистецтв ім. І. Стравінського) відіграло основну роль у підготовці професійних виконавців.

У галузі інструментального виконавства плідно працювали і працюють артисти обласної філармонії (піаністи Т. Шерубньова, Н. Тишкевич, Е. Пасюк, камерний оркестр «Кантабіле», Волинський струнний квартет), колективи Луцького міського будинку культури (оркестр народних інструментів «Волинянка», ансамбль народної музики «Волиняночка», камерний та духовий оркестри), ансамблі та оркестри деяких районних та міських будинків культури Волинської області, численні дитячі й дорослі колективи та окремі виконавці мистецьких навчальних закладів [3, 234; 4, 20; 4, 25].

Вокально-інструментальне виконавство області у різні роки відоме знаними артистами. Серед них народні артисти України (тріо Мареничів, В. Зінкевич, В. Чепелюк, З. Комарук), заслужені артисти (В. Карпось, М. Лазука, А. Опейда, В. Судима, чоловічий квартет «Акорд»), вокально-інструментальний ансамбль «Світязь», квартет «Барви Волині», вокальний ансамбль «Промінь», дует Гаркавих, солісти – Л. Савельєва, О. Воскобойник, О. Іванюк та інші виконавці [3, 216; 4, 32–35; 4, 167].

Хорове виконавство представляють відомий в Україні та за кордоном державний академічний Волинський народний хор обласної філармонії, хорові колективи Луцького БК («Калинонька» (1969 р.), «Подвиг» (1980 р.), «Журавка» (1985 р.), «Посвіт» (1989 р.)), Народний заслужений ансамбль пісні і танцю «Колос» Торчинського БК Луцького району, Народний ансамбль пісні і танцю «Розмай» (СНУ ім. Лесі Українки), фольклорний гурт «Родина» (ВДУКіМ ім. І. Стравінського), а також хорові капели деяких районних будинків культури [3, 216; 3, 234; 4, 25; 4, 164].

Зі здобуттям незалежності активізувалося церковно-хорове виконавство, що пов'язане у Луцьку з діяльністю таких хорів як «Оранта» Кафедрального Свято-Троїцького собору, «Дзвони Волині» Храму Всіх Святих землі Волинської та хорового колективу Луцького костелу св. Петра і Павла [6, 10].

Процеси національно-культурного відродження України вплинули на подальше становлення музичного професіоналізму та формування

різних жанрів і форм у композиторській творчості. У 90-х рр. ХХ ст. були створені Волинський осередок Національної спілки композиторів України, що об'єднав професійних композиторів і мистецтвознавців Волині, та обласна організація Національної Ліги українських композиторів, що згуртувала композиторів, аранжувальників та музикознавців [2; 5]. У жанрі хорової музики заслуговують уваги творчі доробки В. Герасимчука, Л. Кужелюка, О. Стадника, М. Стефанишина, В. Тиможинського. Пісенна творчість В. Герасимчука, О. Каліщука, Я. Найдиди, О. Синютіна стала репертуарним надбанням багатьох творчих колективів та окремих виконавців Волині. Певні здобутки є у сфері камерно-інструментальної та оркестрової музики (М. Безушкевич, М. Герес, М. Гнатюк, О. Калуст'ян, В. Кучерук, Ю. Максименко, А. Марценюк, В. Тиможинський) [2; 5].

Екскурс мистецького процесу Волинського регіону свідчить про те, що величезний пласт музичної культури становить вокально-хорове виконавство, ми вважаємо, що саме воно стало підґрунтям для організації різноманітних колективів у супроводі бандур, а саме великих вокально-інструментальних колективів – капел бандуристів. Підтвердженням цього є дослідження С. Вишневської, у якому автор наголошує, що хорова культура щільно переплелася з традиціями бандурних ансамблів, зумовила їх типологію, визначила академічну манеру співу та репертуарні особливості [1, 9].

Удосконалення інструментарію у другій половині ХХ ст. зумовило становлення бандури як академічного сольного інструмента, однак не применшило її «вокально-інструментального статусу» (за С. Вишневською). Дослідниця зазначає, що «специфіка бандурного мистецтва передбачає використання досвіду як вокальних, так і інструментальних досягнень виконавської культури» [1, 1].

Виконавське мистецтво бандуристів Волині особливої актуальності набуло у період національно-культурного відродження (з другої пол. 80-х та у 90-х рр. ХХ ст.). Колективи у супроводі бандур стали каталізаторами зростання національної свідомості волинян, ефективним засобом патріотичного виховання молоді, виразником національного духу українського народу.

Висвітлюючи виконавську діяльність бандуристів Волинського краю найперше потрібно відмітити творчість капели бандуристів Луцького музичного училища (нині – Волинського державного училища культури і мистецтв ім. І. Стравінського), незмінним керівником якої протягом більше як сорока п'яти років є Тетяна Ткач. Під її керівництвом

майстерність та художньо-виконавський рівень капели значно виріс. Свідченням плідної діяльності та професійної майстерності колективу є його виконавський репертуар, який відзначається широким жанровим діапазоном і охоплює кращі зразки вокально-хорового мистецтва. У різні періоди своєї діяльності колектив виконував твори української та зарубіжної класики, оригінальні твори сучасних українських композиторів, обробки народних пісень. Капела бандуристів є незмінним учасником обласних та міських урочистостей, літературно-мистецьких вечорів та державних святкувань. Колектив неодноразово брав участь у творчих звітах Волинської області у м. Києві, він є відомим не тільки в Україні, а й за кордоном (гастролі в Німеччині, Польщі, Білорусії). Досвід роботи з капелою бандуристів Т. Ткач передає доньці Ірині Дмитрук, яка має прекрасні якості організатора й диригента і нині очолює колектив [8, 101].

З 1985 р. концертне життя Волині поповнив ще один мистецький колектив – капела бандуристів «Дивоструни» Луцького педінституту ім. Лесі Українки (пізніше – Волинського, тепер – Східноєвропейського національного університету) під керівництвом Мирослави Сточанської. Капела швидко набула популярності і стала активною концертною одиницею урочистостей вузу, міста та області, традиційними стали її виступи на святкуванні Шевченківських та Лесиних днів, у різдвяних концертах. З поміж інших колективів капела «Дивоструни» вирізняється високою культурою співу, насиченим бандурним супроводом, різноплановим репертуаром та його художнім виконанням. Репертуарна палітра колективу включає твори українських та волинських композиторів, пісні на вірші Лесі Українки і Т. Шевченка, українські народні пісні, інструментальні композиції, релігійні твори та колядки.

Серед малих ансамблевих форм найбільшого розповсюдження набула така структура як тріо бандуристок. На Волині традиція функціонування малих форм ансамблів (дует, тріо, квартет, квінтет) бандуристів активно розвивалася в навчальних закладах і знайшла своє продовження у виконавській діяльності професійних колективів. Тривалий час при Луцькому міському будинку культури діяло тріо бандуристок у складі Л. Євсеєнко, В. Лизун, Т. Трубайло, згодом – тріо у складі Г. Грицай, Л. Євсеєнко та А. Куцевич. Тріо викладачів Луцького музичного училища у складі Л. Рихлюк, М. Федосюк та Л. Нагорної також дарувало своє мистецтво волинянам [4, 36].

Яскравою сторінкою у мистецькому житті Волині і складовою частиною ансамблевого виконавства була творчість тріо бандуристок

Луцького міського будинку культури у складі М. Сточанської, І. Ольшевської та Л. Войнаровської. Впродовж 10 років (з 1984 по 1995 рр.) колектив займався активною творчою і виконавською діяльністю, був учасником урочистостей міського та обласного рівнів, гастрольних поїздок всеукраїнського та міжнародного значення. Репертуарна панорама колективу була об'ємною і різноплановою: це і класика, і твори сучасних композиторів, і народні пісні. У кожній творчій роботі розкривався стиль композитора, його особливий задум, внутрішня динаміка кожного образу. Виконання композицій будь-якого жанру приваблювало відмінним інструменталізмом, справжньою майстерністю та музикальністю. Свідченням активної діяльності колективу є участь у різноманітних міжнародних фестивалях в Україні, Росії, Югославії, Австрії. Високий професіоналізм, проста і щира виконавська манера колективу, доповнені бездоганним зовнішнім виглядом в українських строях, сприяли успіху і викликали вдячність слухачів. Кращі зразки української музичної класики, народної пісенної творчості з репертуару колективу записані обласним і всеукраїнським радіо та телебаченням. Тріо удостоєне схвальних відгуків у обласній, республіканській, всесоюзній і закордонній пресі [7].

Особливої уваги у виконавській діяльності волинських бандуристів ХХІ ст. заслуговує тріо «Дивоструни» Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки (керівник М. Сточанська), яке з 1999 р. розпочало концертну діяльність як студентське тріо та поступово перетворилось у самостійний творчий колектив. З 2000 р. ансамбль розпочав конкурсну діяльність і став лауреатом численних міжнародних та всеукраїнських конкурсів і фестивалів. Репертуар ансамблю є ексклюзивний і налічує понад 120 неповторних музичних номерів. Серед них вокальні та інструментальні твори українських та зарубіжних композиторів-класиків, сучасних композиторів, обробки українських народних пісень та романсів, польські та німецькі різдвяні пісні, що були репрезентовані під час закордонних концертних поїздок у рамках культурно-освітніх зв'язків до Німеччини, Польщі, Росії. Важливе місце у тематиці творчого доробку бандуристок посідають пісні на вірші Т. Шевченка та Лесі Українки, твори волинських авторів, обробки волинського мелосу. Виконавську манеру тріо вирізняє особлива увага до бандурного супроводу у творах. Використовуючи широкі можливості бандури, ансамблістки домагаються «оркестрового» звучання трьох інструментальних партій при гармонійному їх поєднанні зі співом. Колектив свідомо уникає одноманітності інструментальних партій та

унісонів з вокалом. У своїх творчих роботах бандуристки пропонують нові колористичні вирішення, шукають і застосовують незвичні звукові фарби, цікаві драматургічні прийоми тощо. Колектив здійснює запис компакт-дисків та музичних фільмів [8, 134].

Відомим на Волині є тріо бандуристок «Лелія», створене у 2005 р. (керівник О. Чуріна). Колектив активно концертує, пропагуючи бандурне мистецтво у регіоні та за його межами. Репертуар ансамблю становлять різноманітні за тематикою та стилем високохудожні музичні твори.

Прикладом втілення жіночих тенденцій у сольному бандурному виконавстві була творчість викладача Луцького музичного училища Марії Федосюк у 1987–1995 рр. Виконавська практика бандуристки тісно пов'язана з активною популяризацією народної та сучасної композиторської творчості, пісень національно-визвольної боротьби та епічних творів, колядок. Головним каталізатором успішної сольної кар'єри М. Федосюк є яскрава індивідуальна манера співу та розмаїтий виконавський репертуар. Її інтерпретація виконуваних творів повертала увагу бездоганим відчуттям стилю і детально точним відтворенням авторського тексту. Аранжування та обробки творів здійснювала Т. Леуш та сама виконавиця [8, 132].

Вагомий вклад у справу популяризації бандури внесла викладач Луцького музичного училища Лариса Рихлюк, яка з 1989 р. займалася виконавською діяльністю як солістка-бандуристка та оркестрантка народного заслуженого ансамблю пісні і танцю «Колос». Л. Рихлюк побувала з колективом у численних закордонних концертних поїздках (Польща, Угорщина, Німеччина, Франція, Італія, Голландія, Великобританія), де з великим захопленням публіка сприймала українське мистецтво та виступи бандуристки. Провідною рисою виконавської діяльності Л. Рихлюк є опора на національно-патріотичний репертуар, популяризація композицій волинських авторів та волинського фольклору [8, 133].

Отже, виконавська діяльність бандуристів органічно поєдналась із концертним життям Волині та стала частиною культурно-мистецького середовища краю. Успішна виконавська діяльність колективів бандуристів ВДУКіМ ім. І. Стравінського та СНУ ім. Лесі Українки, численних тріо бандуристок Луцького міського будинку культури, окремих виконавців стала можливою завдяки поєднанню професійної освіти, вдосконаленого інструментарію та вдалої репертуарної політики. Із початком демократичних процесів в українському суспільстві лівову частку репертуару бандуристів складають твори на вірші Т. Шевченка

та Лесі Українки, пісні національно-визвольної боротьби, твори волинських авторів, волинський фольклор тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вишневська С. В. Еволюція феномену співу в бандурній виконавській традиції : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03. / С. В. Вишневська ; Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка. – Львів, 2011. – 17 с.

2. Волинський осередок Національної спілки композиторів України : навч. посіб. / А. Г. Єфіменко, О. І. Коменда. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 216 с.

3. Волинь / Ін-т біогр. дослідж. ; Укр. наук. т-во геральдики і вексилології ; [авт.-упоряд. В. В. Болгов]. – К. : Поліграфкнига, 2006. – 318 с.

4. Денисюк В. Обереги духовності: до 50-річчя Луцького міського Будинку культури – народного Дому «Провіта» : історико-краєзнавчий нарис / Володимир Тимофійович Денисюк. – Луцьк : «Твердиня», 2007. – 184 с.

5. Композитори Волині : довідник / [упор. М. Стефанишин, Л. Максименко]. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2000. – 40 с.

6. Марач О. М. Академічне хорове мистецтво у соціокультурному континумі західного регіону України періоду незалежності (на прикладі Волині) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: спец. 26.00.01 / О. М. Марач; Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка. – Львів, 2013. – 17 с.

7. Никитюк Н. Г. Особливості творчої і концертної діяльності волинського тріо бандуристок у культурологічному просторі Волині 80–90 рр. ХХ ст. / Н. Г. Никитюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка та Національної музичної академії ім. П. Чайковського. Серія : мистецтвознавство. – № 1 (16). – Т. – К., 2006. – С. 63–69.

8. Чернецька Н. Г. Бандурне мистецтво в контексті музичної культури Волині ХХ–початку ХХІ ст. : дис. ... канд. мистецтвознав. : спец. 26.00.01. / Н. Г. Чернецька ; Київський нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2012. – 290 с.

Статтю подано до редакції 02.03.2017 р.